

- інформування населення про діяльність органів та підрозділів МВС України через засоби масової інформації (проблеми працівників органів внутрішніх справ при виконанні ними службових обов'язків, досягнення в роботі та їх добродійна діяльність)

- видавництва і розповсюдження листівок, плакатів, звернень, буклетів з інформаційно-статистичними довідками, консультаційними та профілактичними матеріалами;

- проведення зустрічей начальників структурних підрозділів з мешканцями відповідних районів.

4. Розробити і впровадити механізм притягнення посадових осіб, які винні у недотриманні гарантій соціального захисту працівників органів внутрішніх справ, до відповідальності незалежно від органу державної влади та його рівня.

5. Розробити методики оцінки діяльності органів і підрозділів системи МВС України з питань реалізації гарантій і забезпечення прав і свобод працівників.

6. Ввести обов'язкове наукове обґрунтування та експертизу законодавчих та інших нормативних актів, пов'язаних з питаннями соціального захисту на предмет фінансової забезпеченості та можливості їх виконання.

7. Розробити комплекс критеріїв, механізм аналізу і оцінки впливу стану соціального захисту особового складу

особового складу на стабільність кадрів і на показники роботи органів і підрозділів внутрішніх справ.

8. Створити в органах та підрозділах внутрішніх справ стійкий морально-психологічний клімат й поліпшити ефективність впливу різних форм виховної роботи на особовий склад.

9. Привести рівень соціально-правового захисту працівників органів та підрозділів МВС України до міжнародних стандартів, що забезпечить можливість ефективної роботи з різними міжнародними правоохоронними органами по попередженню та розкриттю злочинів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Общая декларация прав человека. Действующее международное право: В 3-х т /Сост. Ю.М. Колосов и Э.С. Кривчикова. –М.: Изд-во Моск. независимого ин-та международного права. 1999. –Т.2. – 832 с.

2. Конституція України: Офіц. текст. Коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина: Навч. посібник /Авт.-упоряд. М.І. Хавронюк. –К.: Парламент. вид-во, 1999. –544 с.

Надійшла до редколегії 26.07.2002

МЕЛЬНИК К.Ю. ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ РАБОТНИКОВ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ УКРАИНЫ

Рассмотрены правовые основы и проблемы государственного регулирования социальной защиты работников органов внутренних дел, предложены мероприятия по его усовершенствованию.

MEL'NIK K.JU. PROBLEMS OF A SOCIAL PROTECTION OF THE EMPLOYEES OF UKRAINE LAW-ENFORCEMENT ORGANS

The legal fundamentals and problems of state regulation of a social protection of law-enforcement organs employees are reviewed, the measures on its advancing are offered.

УДК 351.75+343.34

О.М. МУЗИЧУК

Національний університет внутрішніх справ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УЧАСТІ ГРОМАДЯН ТА ГРОМАДСЬКИХ ФОРМУВАНЬ В ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ І БОРОТЬБИ З ПРАВОПОРУШЕННЯМИ

Показана світова практика боротьби зі злочинністю за участю громадськості.

З метою підвищення ефективності участі громадян у охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями у нашій країні, необхідно проаналізувати та узагальнити зарубіжний досвід діяльності як окремих громадян так і громадських

формувань правоохоронної направленості в цілому. Зарубіжний досвід свідчить, що ефективність охорони громадського порядку і боротьби з правопорушеннями неможливі без підтримки та участі у цій справі широких верств населення. Рішучі заходи,

спрямовані на боротьбу зі злочинністю, не призведуть до кардинального поліпшення ситуації доти, доки зусилля правоохоронних структур, зокрема поліції, не отримують широкої підтримки з боку населення. Участь громадян у протидії злочинності виступає принциповою умовою, так, як без підтримки населення ще не в одній країні не вдалося сконструювати ефективну систему впливу на злочинність.

Велика кількість злочинів, які збільшуються із року в рік, на порядок денний поставило питання про участь громадськості зарубіжних країн у правоохоронній діяльності. Злочинність ініціювала незадоволення сучасною державною системою не тільки у бідних верств населення і представників середнього класу, а навіть у елітних груп, яким не вдається забезпечити свою небезпеку за високими стінами своїх будівель і в броньованих автомобілях. Орієнтація громадян на те, що їх особиста безпека знаходиться у їх власних руках започаткувала розвиток громадської ініціативи: люди почали об'єднуватися для спільної протидії злочинності [1, с.84]. На початку 80-х років існувала надія, що зі злочинністю вдасться справитись професіоналам, якщо їх буде достатньо, і якщо їх належним чином озброїти та вивчити. Але практика показала, що збільшення поліцейських штатів не принесло очікуваного результату. Надія на їх чисельність і оперативність виявилась сильно перебільшеною. І тоді почали відроджуватись громадські структури протидії злочинності.

У чому ж саме полягає проблема неефективності діяльності поліції, на чому конкретно потрібно ставити наголос в ході реформування даної структури? Як було доведено в результаті багатьох наукових досліджень і практичних експериментів, проведених останнім часом щодо діяльності поліції, останній не вистачає підтримки громадськості в її діяльності. Більш того, було встановлено, що поліція може досягти значних успіхів у боротьбі зі злочинністю лише в тому разі, коли буде побудовано атмосферу взаємоповаги і співробітництва між нею і громадянами.

Необхідно зробити наголос на тому, що далеко не тільки поліція повинна займатися питаннями охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю. Відповідальність за все це повинна лежати, перш за все, на самому суспільстві, а поліція є лише органом, який повинен координувати та охороняти на професійній основі законні інтереси громадян і допомагати в створенні таких громадських формувань, які своїми зусиллями були б в змозі захистити себе від протиправних посягань. Не випадково, що майже у всіх найбільш розвинутих країнах світу наголос в поліцейській діяльності ставиться, перш за все, на попередження злочинності за допо-

могою громадян та громадських формувань правоохоронної спрямованості. Окрім того, очевидним є і те, що легше і дешевше як для держави так і для платників податків витратити зусилля та кошти на превентивні заходи, ніж на розкриття злочинів.

Якщо взяти, наприклад, Британію, то можна навести декілька конкретних прикладів, яким чином громадяни та їх об'єднання допомагають поліції в охороні громадського порядку та боротьбі з правопорушеннями. Так, у цій країні існує інститут спеціального констебля, де добровольці можуть виконувати деякі поліцейські функції. Дуже поширеною є система "сусідського спостереження", де громадяни беруть участь у виявленні правопорушень як індивідуально, так і через громадські об'єднання правоохоронної спрямованості. Організовано роботу по наданню окремим громадянам і компаніям порад по організації їх охорони. Проводяться дискусії, телевікторини з питань попередження злочинів. Розроблено систему заходів, які заохочують громадян бути свідками або інформаторами в різних справах. На добровільних засадах для допомоги поліції залучаються як окремі громадяни, так і громадські об'єднання правоохоронної спрямованості. У відповідності із планами керівництва цієї країни чисельність такого громадського об'єднання, як "добровільні стражі", в перспективі має досягнути до 5 млн. чоловік - число вельми значуще. На добровільних помічників покладаються обов'язки з патрулювання і пошуку інформації про злочини та інші правопорушення. Вони не озброєні, не мають спеціального оснащення та одягу. Дізнавшись про злочин, повідомляють про нього по радіо черговому підрозділу швидкого реагування, так як припинення злочинів та інших правопорушень не входить до їх функціональних обов'язків [2, с.15].

У Данії, Франції, Нідерландах, Швеції, Німеччині діють громадські ради по попередженню злочинів. Керівництво цих рад, як правило, очолюють авторитетні політики та управлінці. Так, наприклад, в німецькому окрузі Шлезвіг-Гольштейн у правління громадської ради увійшли міністр внутрішніх справ, міністр культури, міністр юстиції, міністр соціального захисту населення [3, с.135]. Задачами цих рад є узагальнення загальної картини злочинності за рахунок виявлення латентного криміналу та викриття його причин і умов, на які можна ефективно впливати на місцевому рівні. Ради надають матеріальну та педагогічну допомогу неповним сім'ям і сім'ям наркоманів та алкоголіків, допомагають в організації дозвілля неповнолітнім, консультують адміністрацію шкіл і вчителів про форми та методи попередження злочинів на шкільному рівні. Наприклад, учні старших класів почали чергувати на небезпечних ділянках доріг і помагати дітям перехо-

дити дорогу. По ініціативі датської громадської ради по профілактиці правопорушень, в цій країні була змінена молодіжна політика. В п'ятимільйонній Данії було створено біля семи тисяч підліткових та молодіжних клубів, центрів та гуртків по різним інтересам. Мета – запобігання та попередження злочинності неповнолітніх. Слід зазначити, що зусилля датчан принесли позитивні результати - за 1989-1999 роки рівень тяжких злочинів серед молоді Данії зменшився у 2 рази.

В Австрії, Бельгії, Ірландії, Італії і Швейцарії функціонують спеціальні комісії по координації поліцейських і адміністративних заходів, направлених на попередження злочинів. Цікавою особливістю діяльності громадськості країн Західної Європи є також і те, що має місце створення не тільки оперативних груп по охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями, але й утворення педагогічних асоціацій та наукових структур, які активно проводять кримінологічні дослідження та організують обмін досвідом.

Характер протистояння злочинності в різних країнах Америки досить різноманітний, так само як різноманітні національні традиції й економічне становище держав, розташованих у цьому регіоні. Сполучені Штати Америки мають найбільш багатий досвід в сфері охорони громадського порядку та боротьбі зі злочинністю. Рівень злочинності в цій країні один з найвищих у світі (досить відзначити, що від злочинів у США загинуло значно більше людей, ніж від війни). Високий рівень економічного розвитку дозволив державним діячам США активно впроваджувати в практику політику протистояння злочинності за допомогою громадськості. Наприкінці 80-х – початку 90-х років стратегічна лінія американської політики стала мінятися. Нова стратегія одержала назву громадської поліцейської діяльності, або політики, орієнтованої на громадян. Її основою стала формула: головним завданням поліції є активна діяльність по попередженню злочинів у взаємодії із громадськими формуваннями й окремими громадянами, а не реагування на інформацію про злочини та пригоди. Свою роботу американська поліція за прикладом японських колег сконцентрувала в мікрорайонах. Головний акцент став робитися на демонстрацію присутності в житлових районах як поліцейських, так і їх добровільних помічників. Причому, поліцейські значною мірою відмовилися від використання автомобілів. Щоб бути ближче до людей вони стали користуватися велосипедами, або патрулювати пішки. Особлива увага стала приділятися усуненню причин і умов, що сприяють здійсненню злочинів та охороні громадського порядку на вулицях і в інших громадських місцях. Тому довірчі відносини між поліцією і громадянами стали сприяти більш ефективному розкриттю злочинів та одер-

жанні інформації про місцезнаходження злочинців. Ефективність діяльності поліції зросла, у той час як втрати серед поліцейських значно зменшилися: щорічно в США гине близько 60 поліцейських [4, с.41].

За прикладом європейських держав в американських містах громадськість також стала надавати допомогу поліції в боротьбі зі злочинністю. Наприклад, у місті Ротчестер (штат Нью-Йорк) поліцейське керівництво організувало спеціальні курси по програмі «Поліція і жителі – разом проти злочинності». Ціль навчання – залучити жителів міста до несення пішої патрульної служби. На взаємовигідних умовах до патрулювання стали залучати студентів. За 90 годин патрулювання поліцейській департамент оплачує їхнє річне навчання в коледжі. Студенти парами чи групами патрулюють по вулицях міста. Помітивши порушення громадського порядку, патруль повідомляє поліцейську дільницю по рації. Ця практика одержала схвалення на федеральному рівні і була поширена в інших містах. Даний досвід доцільно було б впровадити і на Україні, з огляду на велику кількість вищих навчальних закладів і на неналежне матеріальне забезпечення наших студентів.

В американській столиці нараховується 286 патрульні групи з місцевих жителів. Причому постійно утворюються все нові і нові групи, загальна чисельність яких перевищує 14 тис. чоловік. Патрулювання за допомогою громадськості поступово зробило вулиці Вашингтона безпечними, торговці наркотиками були витіснені зі столичних вулиць. Після інтенсифікації діяльності громадських об'єднань правоохоронної спрямованості кількість нічних крадіжок зі зломом знизилася у Вашингтоні в 1993 році на 40 %, а частку викрадення автомобілів у структурі вашингтонської злочинності вдалося значно зменшити (з 12 % у 1992 р. до 2 % у 1999 р.) [4, с.45].

Для стимулювання участі громадян у правоохоронній діяльності застосовуються всілякі способи: видача безкоштовного спецодягу престижних моделей, заохочення їхньої діяльності різними знаками уваги (від направлення листа в день народження до нагородження пам'ятними знаками і медалями), організація безкоштовних сніданків, вечірок, видача грошових премій, згадування про них у засобах масової інформації, оголошення подяки вищими посадовими особами держави – усе це дозволяє таким особам відчути власну значимість і усвідомити необхідність їхньої діяльності. Цікавим є те, що в ЮАР для патрулювання стали залучати безробітних за помірну плату (це дозволяє, з однієї сторони, трохи поліпшити матеріальне становище безробітних, а з іншого боку – запропонувати антикримінальну роль одній із самих криміногенних соціальних груп).

Ефективною, на наш погляд, є система впливу на злочинність за допомогою громадськості в державах Азії, де значний інтерес становить діяльність японських поліцейських. Так, наприкінці 80-х років особливу тривогу в Японії стало викликати зростання так званих сліпих місць у містах – кварталів, де ніхто нічого не бачив і нічого не знає, тобто районів, що знаходяться під контролем злочинних груп. Працівники поліції докладають значних зусиль для того, щоб організувати жителів цих районів для спільного протистояння злочинності та надають їм при цьому необхідну допомогу. Ці зусилля завершуються створенням у криміногенних кварталах громад безпеки. Завдяки такому стилю роботи між населенням і поліцією підтримуються тісні контакти – люди довіряють співробітникам поліції і надають їм всіляку допомогу в боротьбі зі злочинністю та охороні громадського порядку. Це дає свої результати. У Токіо, наприклад, скоюється лише одне вбивство на місяць, одне згвалтування за 12 днів і лише 4 пограбування в тиждень [5, с.115].

Значне місце у залученні громадськості до проблем протистояння злочинності відіграють з 1977 року загальнонаціональні компанії по попередженню злочинів, які щорічно проводяться у Японії. У ході цих компаній усім громадянам, політичним діячам, підприємцям, ученим і простим обивателям пропонують задуматися, в якій формі вони можуть взяти участь у боротьбі зі злочинністю. Ці компанії вселяють у людей впевненість, що в перспективі їм вдасться створити безпечне суспільство, тобто суспільство з низьким рівнем злочинності.

Менш гуманною, але не менш ефективною є система впливу на злочинність за допомогою громадськості в Китайській Народній Республіці. Ядром системи впливу на злочинність у КНР виступає суспільно-політична структура китайського суспільства, заснована на соціально-економічній рівності, загальній зайнятості і матеріальній забезпеченості (по мінімальному рівню задоволення потреб). Могутній пропагандистський апарат дозволяє залучати широкі маси до вирішення загальнонаціональних проблем. До числа таких з кінця 80-х років стали відносити і боротьбу зі злочинністю. Коли у розвитку кримінальних процесів намітилися тривожні тенденції, у цій країні розгорнулася загальнодержавна кампанія боротьби зі злочинністю, з'явилися нові форми участі громадськості в боротьбі зі злочинністю, збільшився їх кількісний склад. Необхідно також зазначити, що практика загальнонаціональних кампаній далеко не завжди може бути негативною, оскільки дозволяє залучати практично всю націю для вирішення важливих проблем, інтегрувати діяльність різних державних і суспільних органів, сконцентрувати національні зусилля на самому актуа-

льному. Китайська практика широкомасштабних кампаній (притім, що вона формально зазнає критики) була узята на озброєння в багатьох країнах світу (до їх числа можна віднести США, Японію та ін.) [6, с.12].

При цьому слід також зазначити, що у ряді зарубіжних країн має місце і негативна практика участі громадськості в охороні громадського порядку і боротьбі зі злочинністю. Так, наприклад, у Мексиці, в умовах низького рівня культури, ініціатива мексиканських громадян по боротьбі зі злочинністю проявилася в досить неординарних формах. Розчарувавшись в продажній поліції, мексиканці все частіше стали вершити над злочинцями самосуд. Останніх забивають на смерть або наносять їм різного роду каліцтва. Стихійно виникає також практика покарань, коли злочинцям відтинають ті частини тіла, якими вони скоїли злочини. Іншим негативним прикладом є система впливу на злочинність в Іраку. Загострення внутрішньополітичної обстановки в Іраку змусила державного лідера Саддама Хусейна посилити і без того дуже сувору систему впливу на злочинність. Члени правлячої партії зобов'язані регулярно патрулювати ночами по вулицях Багдада й інших міст для припинення злочинів. Патруль при цьому озброєний автоматами. З правопорушниками, що не підкорилися патрулю, чинять опір або намагаються втекти, там не церемоняться – відповідні інструкції дозволяють знищувати їх на місці [7, с.11].

Але, не зважаючи на незначний негативний досвід участі громадськості в охороні громадського порядку та боротьбі з правопорушеннями в деяких країнах світу, хочеться зазначити, що вміння працівників поліції будувати взаємовідносини як з окремими громадянами, так і з представниками конкретних громадських формувань розглядається як важливий показник їх професійного рівня, політичної та правової культури. Сумісна діяльність поліції та об'єднань громадян, які беруть участь в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями, формує у людей усвідомлення необхідності рахуватися з суспільними інтересами, поважно відноситися до правових приписів, розуміти свої громадські обов'язки. Вміння вітчизняних правоохоронців вчасно аналізувати та узагальнювати зарубіжний досвід участі громадськості в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями надасть можливість більш інтенсивніше залучати широкі верстви населення до правоохоронної діяльності, що дозволить підняти на новий рівень партнерські відносини між працівниками ОВС і населенням, налагодити ділове співробітництво між ними, створити організаційно-правовий механізм для залучення громадськості до охорони громадського порядку і

боротьби з правопорушеннями, надати вітчизняній правоохоронній діяльності загальнонародного характеру та вивести її на якісно новий рівень. Більш того, у нас в Україні громадське суспільство тільки починає створюватися, і тому має місце брак громадської культури, роз'єднаність людей, невміння вирішувати свої проблеми спільними зусиллями. При такому становищі про повне запозичення зарубіжного досвіду в цілому або досвіду певного розвиненого громадського суспільства, зокрема, найближчим часом мова йтися не може. Однак вивчення й адаптоване впровадження у практику роботи певних методичних напрацювань і практичних прийомів залучення громадськості до правоохоронної діяльності є не лише можливим, але й необхідним для окреслення власного шляху, набуття власного досвіду, визначення власних орієнтирів під час вирішення завдань охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю.

1. Иншаков С.М. Зарубежная криминология. -М., 1997. -354 с.
2. Проект создания системы «добровольной стражи» в Великобритании // Борьба с преступностью за рубежом. -1995. -№ 7.
3. Егер Й. Совет по предупреждению преступности в Шлезвиг-Гольштейн // Криминологические исследования в мире. -1995. -№ 4.
4. Статистика гибели полицейских в США // Борьба с преступностью за рубежом. -2001. -№ 1.
5. Белявская О.А. Уголовная политика в Японии. -М., 1982. -256 с.
6. Эвальд I. Насилие в странах бывшего восточного блока // Криминологические исследования в мире. -1995. -№ 3.
7. Нетрадиционные формы борьбы с преступностью // Борьба с преступностью за рубежом. -1993. -№ 9.

ЛІТЕРАТУРА

Надійшла до редколегії 26.07.2002

МУЗЫЧУК А.Н. ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ УЧАСТИЯ ГРАЖДАН И ОБЩЕСТВЕННЫХ ФОРМИРОВАНИЙ В ОХРАНЕ ОБЩЕСТВЕННОГО ПОРЯДКА И БОРЬБЕ С ПРАВОНАРУШЕНИЯМИ

Показана мировая практика борьбы с преступностью с участием общественности.

MUZYCHUK A.N. FOREIGN EXPERIENCE OF PARTICIPATION OF THE CITIZENS AND PUBLIC FORMATIONS IN GUARDS OF A SOCIAL ORDER AND STRIFE WITH OFFENCES

The world practice of the struggle with criminality with participation of a public is rotund.

УДК 351.74

О.О. НЕБРАТ

Національний університет внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ В СЛІДЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ОВС

Розглянуті особливості врегулювання конфліктів в слідчій діяльності ОВС.

Україна перебуває нині на складному етапі свого розвитку. Історично склалось, що становлення державності та суспільного світогляду, зміна форм власності є процесом непростим і довготривалим. Важкий економічний спадок, ілюзорно-утопічна ідеологія і національно-релігійні проблеми обернулися для молодій держави спалахом кризових проявів то в одній, то в іншій сферах суспільного життя. Це послужило сприятливим ґрунтом для розквіту злочинних проявів. У зв'язку з цим (і це цілком закономірно) значно підвищились державні та суспільні вимоги до діяльності правоохоронних органів. Поряд з динамікою чинного законодавства, певні зміни спостерігаються й у врегулюванні діяльності органів внутрішніх справ. Проте, ці зміни, головним чином, стосуються лише організаційних та матеріально-

технічних напрямів роботи. Поза увагою і досі перебуває забезпечення та опосередкування діяльності, пов'язаної з боротьбою зі злочинністю, сучасними науковими розробками та рекомендаціями.

Зокрема, в досить скрутному становищі залишається такий важливий напрям діяльності органів внутрішніх справ, як попереднє слідство. Значне переважання кримінальними справами, безліч екстремальних ситуацій, що раптово виникають, недоліки процесуального законодавства негативно впливають на особистість слідчого, викликають певні особистісні зрушення та стимулюють прояви професійної деформації. Вважається, що вагомий внесок у виправлення такого становища повинна зробити юридична наука з точки зору правового регулювання подібних проблем. Наголос ставиться